

финансовая деятельность	2,01	1,98	0,27	1,37	37633,8	0,37	1,49	0,02	1,05	0,50	0,46	0,14
операции с недвижимым имуществом, аренда, инжиниринг и предоставление услуг предпринимателям	1,33	0,89	0,07	0,94	48115,6	0,52	0,87	1,18	0,15	0,25	0,41	-0,08
образование	1,11	0,99	0,36	0,66	38	0,57	0,73	0,76	0,07	0,10	0,07	-0,04
здравоохранение и оказание соц. помощи	1,04	0,81	0,21	0,63	67,6	0,51	0,83	5,26	0,02	0,04	0,40	-0,22
предоставление коммунальных и индивидуальных услуг; деятельность в сфере культуры и спорта	0,84	0,57	0,08	0,50	-1736,6	0,36	1,27	-0,98	-0,13	-0,19	0,48	-0,45
Всего	1,13	0,82	0,08	0,83	178581,1	0,35	1,81	2,08	0,17	0,12	0,49	-0,02

Для оценки ликвидности и платежеспособности предприятия целесообразно также использовать показатели, ориентированные на МСФО и характеризующие движение денежных потоков на основании анализа формы № 3 «Отчет о движении денежных средств», что обуславливает необходимость дальнейших исследований в данной области.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Государственная служба статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
3. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23 лютого 1998 р. № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG2654.html
4. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 8 лютого 2001 р. № 121/5312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>
5. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств Центральної спілки споживчих товариств в Україні від 28 липня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN21830.html
6. Ионин Е. Е. Система показателей оценки имущественного положения предприятий: Монография / Е. Е. Ионин. – Д.: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 431 с.
7. Нестерова С. Адаптація аналізу ліквідності і платоспроможності підприємств до сучасних умов господарювання / С. Нестерова, М. Стегней, В. Сідун // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. Ч.2. – С. 279-282.
8. Егоров П. В. Диагностика управления финансовой деятельностью предприятия: Монография / П. В. Егоров, В. Г. Андреева. – Д.: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 202 с.
9. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. / Ю. М. Тютюнник. - К. : Знання, 2012. - 815 с.
10. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. С. Цал-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Л. А. Суліменко ; Житомир. нац. агроекол. ун-т. - Вид. 5-е, допов. - Житомир : Рута, 2012. - 608 с.

УДК 316.34

СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СТАНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ

Андронік О. Л., асистент кафедри економіки підприємства Донецького національного університету (Україна)

Андронік О. Л. Стратегія державної підтримки становлення середнього класу

В Україні процес формування середнього класу, що відповідав би за майновим статусом та рівнем особистих доходів критеріям розвинених країн, перебуває на початковому етапі. Це пояснюється насамперед низьким рівнем життя населення. Крім того, велика кількість людей, які наближаються до статусу середнього класу, отримують значну частину доходів без реєстрації і не сплачуючи податків. Це зумовлює певну суперечливість їхніх відносин з державою, а отже, й труднощі на шляху реалізації своєї суспільної функції – бути основою соціально-політичної стабільності. У статті проаналізовані умови формування середнього класу в Україні. Визначено важливі аспекти ефективної державної підтримки потужного середнього класу. Визначені основні напрямки реалізації зазначених стратегій, що передбачає формування адекватних механізмів соціального розвитку. Результатом виконання заходів запропонованої стратегії державної підтримки формування середнього класу є збереження соціального підґрунтя середнього класу, здійснення його трансформації відповідно до вимог становлення середнього класу сучасної демократичної держави.

Ключові слова: середній клас, стратифікація суспільства, державна підтримка, стратегія, механізм.

Андроник Е. Л. Стратегия государственной поддержки становления среднего класса

В Украине процесс формирования среднего класса, соответствующего по имущественному статусу и уровню личных доходов критериям развитых стран, находится на начальном этапе. Это объясняется прежде всего низким уровнем жизни населения. Кроме того, большое количество людей, которые приближаются к статусу среднего класса, получают значительную часть доходов без регистрации и не платя налогов. Это обуславливает определенную противоречивость их отношений с государством, а значит, и трудности на пути реализации своей общественной функции – быть основой социально – политической стабильности. В статье проанализированы условия формирования среднего класса в Украине. Определены важные аспекты эффективной государственной поддержки среднего класса. Определены основные направления реализации указанных стратегий, которые предусматривают формирование адекватных механизмов социального развития. Результатом выполнения мероприятий предлагаемой стратегии государственной поддержки формирования среднего класса является сохранение социальной основы среднего класса, осуществление его трансформации в соответствии с требованиями становления среднего класса современного демократического государства.

Ключевые слова: средний класс, стратификация общества, государственная поддержка, стратегия, механизм.

Andronik O.L. The strategy of state support for the formation of the middle class

In Ukraine, the formation of the middle class, corresponding to the property status and the level of personal income criteria developed countries at an early stage. This is due primarily to the low standard of living. In addition, a large number of people who are approaching the status of the middle class, derive a significant portion of the proceeds without registration and without paying taxes. This causes a certain inconsistency of their relationship with the state, and hence the difficulties in the way of implementation of its social function - to be the basis of socio-political stability. The article analyzes the conditions of formation of the middle class in Ukraine. Identify important aspects of effective public support of the middle class. The basic directions of the implementation of these strategies, which involve the formation of adequate mechanisms for social development. The result of the activities of the proposed strategy of the state support of the middle class is to preserve the social foundation of the middle class, the implementation of its transformation in accordance with the formation of the middle class in modern democratic state.

Keywords: middle class stratification of society, government support, strategy, mechanism.

У більшості країн з розвинутою економікою чисельність середнього класу дорівнює близько 60 % населення. Як основний платник податків середній клас формує державний та місцеві бюджети, визначає споживчу поведінку населення і параметри внутрішнього ринку, через накопичення та участь у різноманітних системах страхування забезпечує інвестиційний потенціал, завдяки домінуванню в громадських і політичних організаціях визначає поведінку електорату та моральні стандарти суспільства, через участь у виборчому процесі виконує функції носія демократії та політичних свобод. На середній клас припадає основна частка доходів країни.

Дослідженнями з означеної проблематики є дослідження авторів: А. В. Базилук, І. К. Бондар, В. М. Гасць, Т. Т. Ковальчук, Е. М. Лібанова, В. О. Мандебура, О. П. Сологуб, Г. В. Ярошенко та ін.

Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо стратегії державної підтримки становлення середнього класу в Україні.

В Україні процес формування середнього класу, що відповідав би за майновим статусом та рівнем особистих доходів критеріям розвинутих країн, перебуває на початковому етапі. Це пояснюється насамперед низьким рівнем життя населення. Крім того, велика кількість людей, які наближаються до статусу середнього класу, отримують значну частину доходів без реєстрації і не сплачуючи податків. Це зумовлює певну суперечливість їхніх відносин з державою, а отже, й труднощі на шляху реалізації своєї суспільної функції – бути основою соціально-політичної стабільності. До сфери відповідальності держави належить визначення стратегії соціального розвитку, зокрема щодо доходів, соціальної стратифікації суспільства та формування стабільного середнього класу.

Реалізація зазначених стратегій передбачає формування адекватних механізмів, зокрема:

- первинний та вторинний перерозподіл доходів;
- встановлення та забезпечення соціальних стандартів і державних гарантій;
- здійснення інвестицій у людський розвиток, передусім за рахунок забезпечення доступу до якісних освітніх, медичних та соціальних послуг усім верствам населення;

- підтримка фінансової спроможності системи обов'язкового соціального страхування;

- регулювання соціально-трудова відносин.

Виконання соціальних зобов'язань держави потребує:

- трансформації існуючих міжбюджетних відносин задля фінансового забезпечення делегованих місцевим органам самоврядування соціальних повноважень;

- долучення суб'єктів громадянського суспільства до прийняття рішень, їх виконання та контролю;

- сприяння публічно-приватному партнерству на всіх рівнях.

Контроль за виконанням розроблених стратегій соціального розвитку має належати громадянському суспільству.

Кардинальне реформування системи первинного перерозподілу доходів Передбачається відновлення на якісно нових засадах (з іншими пороговими ставками) прогресивної шкали оподаткування та запровадження ряду податків на багатство.

Регулювання заробітної плати та зайнятості є важливим компонентом політики створення суспільства середнього класу.

Дослідження показують, що низька ціна праці веде не тільки до падіння життєвого рівня населення, але й у довгостроковій перспективі перешкоджає економічному зростанню. Одним з варіантів вирішення даної проблеми є:

1. Кардинальне підвищення мінімального розміру заробітної плати;

2. Встановлення соціального нормативу для оплати праці працівників бюджетної сфери не нижче рівня середньої заробітної плати в промисловості. Використання цього нормативу в якості базової величини при складанні проекту бюджету на рік;

3. формування класу реальних власників, які володіють акціями, облігаціями та іншими цінними паперами. При наявності такого роду майна людина перестає бути залежним тільки від заробітної плати і впевненіше почуватися в умовах мінливої ринкової ситуації.

Для того щоб середній клас став незалежним економічним суб'єктом, йому важливо мати в розпорядженні не тільки цінні папери, але і володіти власністю, перш за все, на нерухомість.

Рішення проблеми зміни сформованої в даний час структури доходів населення припускає легалізацію тінювих доходів. Приховане вливання коштів в економіку країни, вироблене через підставні фігури, серйозним, чином змінює структуру інтересів середнього класу. Це притуплює мотивацію бізнесу в Україні та призводить в ряді випадків до того, що українські підприємці починають реалізовувати свої приватні інтереси, повністю ігноруючи, або навіть приносячи шкоду інтересам усього суспільства. Враховуючи це, необхідно змінити загальні умови господарювання і здійснити інтеграцію здорової частини «тінювої» економіки та легальної економіки. Для втілення цього підходу потрібна розробка і реалізація дієвих заходів захисту населення державою від фінансового шахрайства, забезпечення гарантій захищеності заощаджень і капіталів;

Завдання легалізації тінювих доходів є дуже складною. Її реалізація вимагає часу, спеціально розробленої комплексної програми, а також додаткових коштів. До тих пір поки не будуть визначені ці умови, процес формування «цивілізованого» середнього класу в Україні буде гальмуватися.

Трансформація системи вторинного перерозподілу доходів

З метою максимального забезпечення рівності всіх верств населення і підтримки вразливих прошарків застосовується вторинний перерозподіл доходів через систему соціальних допомог, пільг, субсидій та інших соціальних виплат населенню. Успадкована з радянських часів система соціального захисту досі не зазнала докорінного реформування, і в нинішніх умовах не відповідає потребам суспільства. Вона не забезпечує до тримання принципів соціальної справедливості, призводить до неефективного витрачання коштів, обезпечує від бідності найбільш вразливі верстви населення і водночас лежить важким тягарем на економіці через свою надмірну вартість. Коригування окремих складових системи, як свідчить і власний український, і міжнародний досвід, не дає потрібних результатів.

Отже, українська необхідна зміна ідеології державної підтримки та системне реформування всіх складових соціального захисту населення.

Трансформація інститутів соціальної підтримки. Система соціальної підтримки в Україні демонструє низькі показники адресності, дієвості та ефективності. Крім того, через недосконалість законодавчих механізмів вона сприяє зниженню економічної активності населення та закріпленню утриманських настроїв у суспільстві.

Насамперед це стосується системи соціальних пільг, які здебільшого отримує не бідне населення. Лише кожне п'яте домогосподарство серед отримувачів пільг є бідним (20,6 %), хоча по країні частка бідних становить 27 %. Бідні домогосподарства рідше отримують пільги порівняно з небідними (42,1 % проти 51,1 %), а також мають менший зиск від цієї програми – отримують у середньому на рік 431,2 грн. на одне домогосподарство проти 777,3 грн. середне бідних. Більшість програм соціальної допомоги населенню побудована

переважно на засадах приналежності до певної категорії незалежно від доходу. Це призводить до неефективного витрачання коштів бюджету і уможлиблює участь у соціальних програмах не бідного населення.

Сьогодні в системі соціальної підтримки діють лише дві адресні програми – допомога малозабезпеченим сім'ям та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг. Однак механізми їх дії мають істотні вади і не запобігають призначенню допомоги не бідному населенню. Якщо серед одержувачів допомоги з малозабезпеченості більше половини є бідними (відповідно, майже 45 % є не бідними), то серед учасників програми житлових субсидій частка бідних домогосподарств є меншою ніж 30 % (тобто понад 70 % отримувачів субсидій є не бідними).

За період дії програми житлових субсидій було вирішено серйозну загальнодержавну проблему – подолання тенденції зростання заборгованості населення перед комунальними службами, а згодом і зменшення такої заборгованості. Проте загальні оцінки програми свідчать про її нейтральний характер стосовно розвитку соціальних процесів – програма практично не впливає на зменшення нерівності в розподілі доходів у суспільстві та на зменшення масштабів бідності в країні. Так, у 2008 р. вклад субсидій у формування диференціації населення за доходами становив менше 0,1 %, тобто сьогодні субсидія практично не сприяє посиленню нерівності, але й не зменшує її.

Допомога малозабезпеченим сім'ям характеризується дещо вищою адресністю, однак охоплює менше 10 % бідних та надає дуже незначну за розміром допомогу (268 грн. у середньому на домогосподарство, або 61,75 грн. на особу за даними 2008 р.), тобто має вкрай низьку дієвість.

Отже, витрачання значних коштів на утримання інституту перевірки доходів не дає потрібного результату – ефективної та дієвої підтримки нужденного населення.

Напрями вирішення проблеми:

- підвищення адресності соціальної підтримки населення шляхом поступового переходу до комплексної програми соціального захисту, заснованої на принципах перевірки доходів сімей;

Поступовий перехід до єдиної адресної виплати як основного інструмента прямого впливу на бідність сімей має здійснюватися поетапно. На першому етапі – визначення допомоги малозабезпеченим сім'ям (фактично допомоги по бідності) як основного виду адресної допомоги:

- підвищення рівня охоплення бідних програмою допомоги малозабезпеченим сім'ям; підняття порога допомоги малозабезпеченим сім'ям, і, відповідно, збільшення її фінансування за рахунок удосконалення програми та економії коштів інших програм (насамперед програми соціальних пільг).

- докорінне реформування програми соціальних пільг шляхом їх трансформації у діючу систему соціальної допомоги; переведення звільнених коштів на адресні програми допомоги нужденним, зокрема на допомогу малозабезпеченим сім'ям.

- удосконалення законодавчої основи і механізму реалізації допомоги мало забезпеченим сім'ям з метою підвищення адресності і зниження «помилки включення».

- поступове звуження програми житлових субсидій і зменшення її вартості.

- подальше переведення категорійних виплат на адресні принципи, вивільнення засобів для адресних виплат.

- удосконалення методики розрахунку сукупного доходу сім'ї для визначення права на адресну соціальну допомогу.

- запровадження системи моніторингу та оцінки соціальних програм з метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів та посилення підтримки нужденних верств за рахунок економії ресурсів від удосконалення діяльності програм.

- мінімізація можливих негативних наслідків діяльності програм соціальної допомоги, зокрема зниження економічної активності населення та закріплення утриманських настроїв у суспільстві, шляхом введення додаткових умов для участі в програмах для працездатних осіб та вдосконалення інституту соціальних інспекторів та нормативно-правових основ регламентування його діяльності.

Встановлення та забезпечення соціальних стандартів і державних гарантій

У сучасній Україні є ряд проблем що до встановлення та застосування прожиткового мінімуму як базового стандарту, для визначення державних соціальних гарантій та решти стандартів: у сфері доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, освіти і охорони здоров'я. Першою проблемою є недосконалість методики обчислення прожиткового мінімуму, зокрема використання громіздкого і морально застарілого переліку повного набору товарів, які має споживати людина. По-друге, не зрозуміло залишається сама сутність прожиткового мінімуму: чи є це дійсно мінімальний розмір споживання, який можна вважати межею бідності, або це все ж раціональні норми споживання. Таким чином, сьогодні необхідно ви значитися як з ідеологією прожиткового мінімуму та його призначенням, так і онови методологію його розрахунку.

Завданнями є:

- розроблення нової методології розрахунку прожиткового мінімуму;

- на основі оновленого прожиткового мінімуму – розроблення решти соціальних стандартів та гарантій.

Здійснення інвестицій у людський розвиток. Забезпечення якості і доступності освіти

Інноваційний розвиток суспільства та економіки передбачає насамперед зростання та самореалізацію інтелектуального потенціалу нації, формування якісно нової робочої сили, яка має високу фахову підготовку та стійкі мотиваційні установки щодо постійного підвищення свого професійного рівня. Інвестиції в освіту мають надати можливість покращити якість освітніх послуг, забезпечити фундаментальність і практичну спрямованість освітніх програм, створити умови для зростання соціальної мобільності та активності молоді, становлення безперервної освіти впродовж трудового життя людини. Досвід західних країн свідчить про те, що процес становлення середнього класу в цих країнах носив об'єктивний, комплексний характер і відбувся в умовах, які сприяли формуванню його стратифікаційних ознак. Такими умовами були стійкість та тривалість процесів економічного зростання, підвищення добробуту населення та його освітнього рівня, а також ментальне закріплення в суспільстві базових цінностей, притаманних середньому класу.

Для цього доцільним є використання технологічного алгоритму розробки соціальної стратегії (або соціального проекту, з метою підтримки та розвитку певної ознаки приналежності до середнього класу). Орієнтована схема представлена на рис. 1.

Використання алгоритму для розробки соціальної стратегії дозволить підвищити науковий рівень у сфері вирішення соціальних проблем щодо формування стратегії державної підтримки формування середнього класу, підвищить рівень обгрунтованості фінансування соціального розвитку шляхом визначення конкретних форм та заходів соціального захисту населення.

Мета державної політики - формування середнього класу-визначає відповідну соціальну стратегію, і витікаючу з останньої концепцію соціальної політики. Загальні принципи соціальної політики: реалізуються за такими основними напрямками: соціальний захист населення, соціальні гарантії, соціальне партнерство, соціальне стимулювання, соціальні санкції, соціально-нормативна база. На основі зведених принципів цих напрямків необхідно розробити державні соціальні програми.

Крім вище перелічених напрямів політики створення численного середнього класу в країні, існують також нормативно-правове та інформаційне напрямки. Нормативно-правовий напрямок стимулювання розвитку середнього класу включає створення нормативно-правової бази, орієнтованої на задоволення інтересів середнього класу. Воно передбачає формування законодавчої бази, що забезпечує нормальні умови роботи приватних виробників і найманець працівників в легальній економіці, і створення системи ефективного захисту інтересів всіх представників середнього класу. Наприклад у державах з високорозвинутою економікою діє система законів, що визначають засади та порядок використання різних форм власності, організацію грошового і валютного обігу, координацію економічної діяльності товаровиробників, порядок у сфері праці, застосування різних видів страхування, соціальної допомоги громадянам, справедливості укладених угод, використання товарних знаків і т.д. Передумовами становлення економічно стабільного середнього класу в Україні мають бути:

1. Збереження позитивних тенденцій економічного зростання протягом наступних років в умовах правового поля, яке має сприяти розвитку і функціонуванню в межах формальної економіки малого та середнього підприємництва. Сприяння покращенню бізнес-клімату та розвитку фермерських домогосподарств в Україні, що забезпечить економічну незалежність громадян, а функція держави із соціального захисту стосуватиметься в більшій мірі непрацевдатного населення.

2. Випереджаюче зростання протягом найближчих років рівня грошових доходів значної частини населення.

Рівень грошових доходів населення обмежується невисокою ціною робочої сили, низьким рівнем пенсійного забезпечення, діючою системою оподаткування доходів населення.

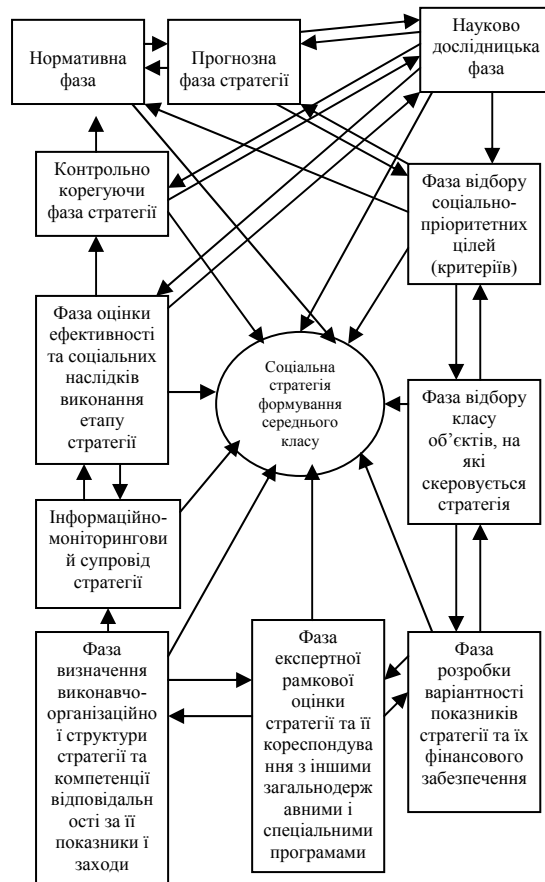


Рис. 1. Технологічний алгоритм розробки соціальної стратегії формування середнього класу

Необхідна передумова формування середнього класу - забезпечення працевдатним верствам населення умов для самостійного вирішення проблем підвищення добробуту, збалансування попиту і пропозиції на ринку праці, запобігання безробіттю. Це передбачає:

- здійснення додаткових заходів, спрямованих на стабілізацію чисельності зайнятих у всіх сферах економічної діяльності, створення нових робочих місць на базі широкого розвитку малого і середнього бізнесу;
- упорядкування процесів, пов'язаних з перерозподілом зайнятого населення між державним та недержавним секторами економіки у зв'язку зі зміною форм власності підприємств;
- підвищення територіальної мобільності населення з метою забезпечення збалансованості між пропозицією робочої сили та попитом на неї;
- створення правових і соціально-економічних засад регулювання зовнішніх трудових міграцій громадян України, а також контролю за імміграційними процесами;
- вдосконалення державного регулювання ринку праці.

3. Підвищення доходів від трудової діяльності має здійснюватися шляхом:

- реалізації заходів, спрямованих на зростання реальної заробітної плати, не нижчої за темпи зростання реального валового внутрішнього продукту;
- орієнтування заходів у сфері соціального захисту не на забезпечення мінімальних потреб громадян (через систему показників, подібних прожитковому мінімуму), а на те, щоб громадянин мав змогу вести спосіб життя, притаманний цивілізованому європейському суспільству (акцент має бути зроблено на якісних параметрах життя людини);
- посилення захисту прав працівників у сфері оплати праці, зокрема шляхом розвитку соціального партнерства та договірної регулювання трудових відносин;
- здійснення комплексу заходів щодо стимулювання легалізації незареєстрованої трудової діяльності;
- забезпечення оптимальної міжпрофесійної, міжкваліфікаційної, міжпосадової та міжгалузевої диференціації заробітної плати всіх категорій працюючих;
- зменшення оподаткування фонду оплати праці та зміну системи оподаткування доходів громадян через поглиблення диференціації ставок, підвищення рівня неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

4. Вдосконалення правової бази та інститутів капіталізації заощаджень населення. Однією з економічних функцій середнього класу є сприяння здоровому інвестиційному клімату в країні за рахунок підтримання високого споживчого попиту та капіталізації заощаджень населення. Високий рівень інфляції, серія банкрутств банків та фінансових пірамід підірвали довіру населення до національних фінансових інститутів та державних цінних паперів. Внаслідок цього домінуючий обсяг заощаджень населення зосереджується в валюті або готівці, гальмуючи їхній приплив на ринки капіталів.

5. Орієнтація розвитку споживчого ринку та ринку послуг (в особливості освітніх та охорони здоров'я) на потреби та фінансові можливості середніх прошарків населення шляхом інвестування ринкових та інфраструктурних секторів, клієнтами яких є представники середніх класів.

6. Збереження та вдосконалення кваліфікаційних та інтелектуальних характеристик зайнятого населення, погіршення яких обумовлене зростанням еміграції високоосвічених та висококваліфікованих кадрів; наявним рівнем безробіття, особливо довготривалого; згортанням системи підвищення професійного рівня та перекваліфікації кадрів, падінням престижу висококваліфікованої, складної праці.

7. Підвищення рівня духовних і моральних цінностей інституту сім'ї, зміцнення її ролі в житті суспільства в якості емоційно-психологічного стабілізатора, для підтримки соціальних та моральних норм, морального клімату в суспільстві та формуванні базових цінностей, притаманних середньому класу. В умовах погіршення економічного становища більшості населення великого значення набуває економічна роль сім'ї. В сучасних умовах за рахунок перерозподілу коштів в рамках сімейного бюджету безпосередньо здійснюється соціальний захист значної частки непрацездатного населення.

Падіння рівня добробуту населення та зростання психологічного навантаження на людину під впливом трансформаційних змін, що відбуваються в суспільстві, негативно відображається на стійкості інституту сім'ї.

Класифікуючи населення України з точки зору адаптації до трансформаційних змін, що відбуваються у суспільстві, умовно можна виділити три групи. Першу складають ті, хто легко адаптувалися до змін та досяг відповідного рівня добробуту (біля 10 % населення). Другу - хто не лише не намагаються адаптуватися, але й не бачить свого місця в новому суспільстві (біля 15 %). За даними "Стратегії подолання бідності", затвердженої Указом Президента України від 15 серпня 2001 року, представники цієї групи відносяться до категорії вкрай бідних. Третю, найбільшу групу складає частка населення, яка намагається пристосуватися до ринкових реформ, але інколи не в змозі виробити достатньо стійких моделей своєї соціально-економічної поведінки. Від того, якими з перших двох перерахованих груп поповнить цей прошарок населення, залежатиме не лише результат економічних та соціальних реформ, але й доля суспільства в цілому.

8. Створення сприятливого середовища у сфері підприємництва через збільшення інвестицій у розвиток економіки України; її інноваційної складової; підприємницьких структур малого та середнього бізнесу;

9. Спрямування соціальної політики держави на подолання бідності, підвищення соціального захисту працюючих та мотивації до набуття ознак середнього класу;

10. Державне сприяння становленню класу власників капіталу та забезпечення балансу економічних інтересів держави і власників капіталу (майнового, інтелектуального тощо), використання переваг нових форм господарювання, корпоративних відносин тощо;

11. Посилення пріоритетності становлення середнього класу в соціально-економічній політиці держави;

12. Забезпечення реалізації гендерної політики у сфері бізнесу та підприємництва;

13. Створення умов щодо доступності освітніх послуг;

14. Сприяння розвитку та самореалізації власного інтелектуального професійного потенціалу;

15. Формування соціальної політики підтримки відчуття соціальної захищеності.

16. Підтримка проектів, спрямованих на юридичну допомогу та безкоштовний правовий супровід представникам малого та середнього бізнесу, а також осіб, що страждають від свавільних дій роботодавців або представників державної влади.

17. Удосконалення діючого механізму реалізації численних програм з підвищення рівня життя населення України, зниження забюрократизованості системи соціального захисту в Україні.

Узагальнюючою формою державного регулювання соціального захисту прошарків середнього класу та найбільш уразливих верств населення є розробка системи показників, які характеризують стан та динаміку зростання рівня життя цих прошарків населення та формування потужного середнього класу. До таких показників належать обсяг і структура доходів населення, споживання матеріальних благ і послуг; соціальні гарантії малозабезпеченим верствам (доходів та споживання); самоідентифікація тощо. Загальними показниками оцінки соціального стану є фактичний і перспективний баланси грошових доходів та витатків населення. У ньому відображені джерела грошових надходжень, їх обсяг, структура.

Особливо важливим блоком системи соціального захисту є той, що включає соціальні гарантії у сфері доходів та споживання. До них належать такі соціальні стандарти:

- мінімальний рівень споживання матеріальних благ та послуг, тобто прожитковий мінімум, що базується на розрахунках по продуктах харчування, продовольчих товарах, оплаті послуг, обов'язкових платежах та внесках;
- рівень мінімальної заробітної плати;
- рівень мінімальних пенсій;
- рівень мінімальної допомоги (зокрема по безробіттю);
- рівень допомоги багатодітним сім'ям та сиротам;
- рівень щомісячної допомоги на дітей до 16 років (учнів до 18 років);
- рівень грошових виплат матерям (батькам), які доглядають троє і більше дітей віком до 16 років, дітей-інвалідів із дитинства.

Перелічені показники державних соціальних гарантій (зокрема, прожитковий мінімум, межа малозабезпеченості, мінімальні рівні пенсій, стипендій, оплати праці та допомоги) використовуються як базові чинники регулювання доходів та добробуту населення. Вони використовуються для обґрунтування статей витратної частини бюджетів усіх рівнів, визначення трансфертів та субвенцій. Ці основні компоненти щодо механізмів та важелів державної політики становлення потужного середнього класу доцільно розглядати як комплексну систему, що спирається, насамперед, на свій первинний — регіональний рівень. У цьому аспекті набувають загальнодержавного значення проблема формування середнього класу та його соціального захисту в депресивних регіонах через запровадження цільової адресної політики.

Наявність середнього класу є необхідною передумовою ефективного запровадження накопичувальної складової нової пенсійної системи, оскільки для її функціонування необхідним є існування прошарку населення, яке може переносити частину свого доходу, здобутого впродовж продуктивного періоду життя, на той час, коли трудова активність спадає.

Отже, державні важелі становлення потужного середнього класу в Україні розв'язують проблеми як внутрішньодержавного змісту, так і в межах процесів світової глобалізації.

Згідно Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки "Шляхом Європейської інтеграції" Україна обрала соціально орієнтований структурно-інноваційний шлях розвитку, який має здійснюватися поетапно.

Основним стратегічним ресурсом держави, головним фактором економічного зростання є люди з їхнім інтелектуальним, підприємницьким, виробничим потенціалом. Трудовий потенціал країни в останні роки знижується через низьку народжуваність та старіння населення. Рівень освіти населення в Україні хоча є одним з найвищих серед країн Центральної та Східної Європи, але якість освіти неналежна через недостатню забезпеченість сучасними підручниками, наочним приладдям, низький рівень комп'ютеризації.

Створення середнього класу, який базується на способі життя притаманному розвиненим країнам, і який охоплюватиме найрізноманітніші верстви населення (в тому числі й вразливі соціальні групи пенсіонерів, інвалідів, багатодітні сім'ї), можна визначити як стратегічну соціальну мету реформування економіки та суспільства. Саме чисельний середній клас є тією сучасною соціальною формою, яка зможе втілити потреби народу України у гідних умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи та способи створення таких умов.

Перехід до ринкової, економіки має такі альтернативи: або формування середнього класу як панівної соціальної сили, або утворення соціально-поляризованого суспільства. Надзвичайно складні умови переходу до ринку, що склалися в Україні, визначають небезпеку утворення соціально-поляризованого суспільства, в якому є дві головні соціальні групи: багаті та бідні. Становлення соціально-поляризованого суспільства на скільки-небудь тривалий термін часу може перекреслити і розвиток демократичних засад державного устрою, і намагання створити соціально зорієнтовану економіку, і становлення України як стабільної міцної держави.

Стратегічним завданням державної політики має бути збереження соціального підґрунтя середнього класу, здійснення його трансформації відповідно до вимог становлення середнього класу сучасної демократичної держави. Схема державних важелів представлена на рис. 2.

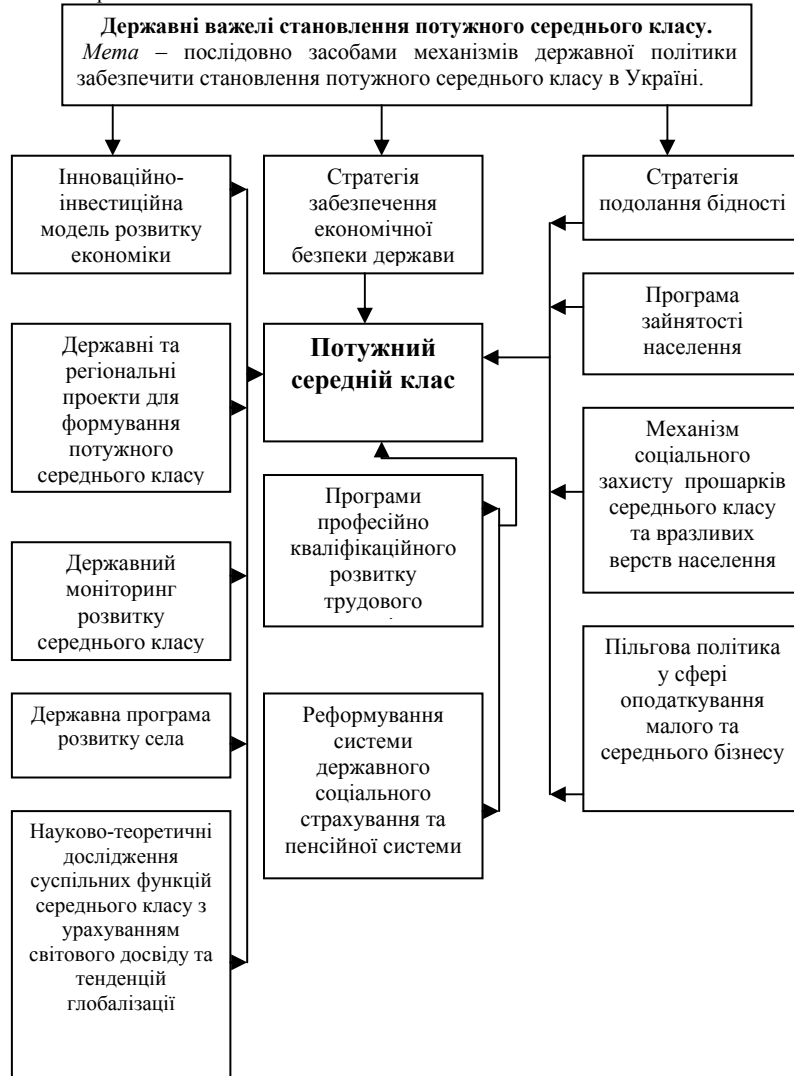


Рис. 2. Алгоритм державних важелів становлення потужного середнього класу

Таким чином, надзвичайно важливо, щоб була забезпечена структура середнього класу як зосередження потенціалу продукування матеріальних і духовних цінностей суспільства. Розв'язання такої масштабної проблеми, як збереження і трансформація відповідно до ринкових умов трудового потенціалу країни, має здійснюватися саме як один з найважливіших напрямків формування середнього класу. Вихід економіки на вищий щабель техніко-технологічного розвитку потребує не лише створення сучасної матеріально-технічної бази впровадження новітніх, високопродуктивних технологій, а й наявності висококваліфікованого трудового потенціалу, який за своєю структурою та професійним складом був би спроможний задовольнити потреби виробництва. Причому втрати від руйнування трудового потенціалу, порушення процесу відтворення кваліфікованих фахівців можуть виявитися більш непоправними, ніж суто економічні втрати внаслідок кризи. Завдання ринкової трансформації середнього класу набуває особливо нагального значення для науково-технічної сфери. Її ефективного функціонування, якщо науково-технічні працівники не посідають чільного місця в структурі середнього класу, практично неможливе. Проте суспільний статус науково-технічної діяльності знизився в останні роки поза будь-які припустимі межі. За нею дедалі більше закріплюється суспільна оцінка як сфери не тільки з низькими, а ще і з нерегулярними та негарантованими доходами.

Надзвичайно вагомим на теперішньому етапі перетворень є розв'язання питання щодо забезпечення прийнятних доходів уразливих верств населення (пенсіонерів, інвалідів, багатодітних і неповних сімей). Проте без розробки і реалізації довгострокової стратегії створення належних соціально-економічних умов тим соціальним групам, які б забезпечили належність до середнього класу, навряд чи можна казати про повноцінне становлення України як цивілізованої демократичної держави. Недопущення остаточного збіднення уразливих верств населення, їхньої соціальної деградації, незважаючи на будь-які труднощі держави, має бути закріплене відповідним законодавчим та організаційним державним механізмом.

Нарешті, об'єктом державної політики мають стати процеси формування тих прошарків середнього класу, життєвий рівень яких за умов економічної кризи не тільки не знизився, а навпаки, став значно вищим. Ці прошарки об'єднують життєво активних людей, індивідуальні особливості та професійні навички яких за умов послаблення регламентації економічних та соціальних процесів змогли реалізуватися та забезпечити їхнім власникам відповідний рівень доходів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Бачурин А, Экономическая и социальная политика государства по улучшению условий жизни.// Экономист. 2003.№68.С24.
3. Мандибура В. Вплив політики доходів на формування «середнього класу» в Україні // Україна: аспекти праці.– 2002.– №8. – С. 33–39.
4. Giddens A. Capitalism and modern social theory: an analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber. – Cambridge University Press, 2002 - 261 г .
5. Лібанова Е.М. Трансформаційні процеси, соціальна стратифікація і перспективи становлення середнього класу / Е.М. Лібанова // Економіка і прогнозування. – 2002. – С. 34-60.

УДК 330.342

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МІСТА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ахновська І.О., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства ДонНУ, Донецьк
Тофан А.Л., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства ДонНУ, Донецьк

Ахновська І. О., Тофан А. Л. Методологічні аспекти забезпечення економічної безпеки міста в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Статтю присвячено дослідженню економічної безпеки та її впливу на сталий розвиток суспільства. В роботі визначено сутність сталого розвитку та різних рівнів економічної безпеки. Розглянуто структуру загроз регіональної економічної безпеки. Визначено загрози міським інтересам. Доведено впливовість окремих чинників економічної безпеки на кожен з її рівнів з огляду на принципи сталого розвитку суспільства. Набула подальшого розвитку система показників, що характеризують рівень економічної безпеки. Запропоновано алгоритм формування системи показників економічної безпеки. Розкрито деякі теоретико-методологічні аспекти діагностики загроз соціально-економічній безпеці міста і подолання загроз в сучасних умовах. Запропоновано методологічні підходи до діагностики економічної безпеки міста. Визначено напрями удосконалення забезпечення економічної безпеки міста.

Ключові слова: економічна безпека, загроза, система діагностики економічної безпеки міста, інновації.

Ахновская И. А., Тофан А. Л. Методологические аспекты обеспечения экономической безопасности города в условиях нестабильной внешней среды.

Статья посвящена исследованию экономической безопасности и ее влиянию на устойчивое развитие общества. В работе определена сущность устойчивого развития и разных уровней экономической безопасности. Рассмотрена структура угроз региональной экономической безопасности. Определены угрозы городским интересам. Доказано влияние отдельных факторов экономической безопасности на каждый из ее уровней учитывая принципы устойчивого развития общества. Приобрела последующее развитие система показателей, характеризующих уровень экономической безопасности. Предложен алгоритм формирования системы показателей экономической безопасности. Раскрыты некоторые теоретико-методологические аспекты диагностики угроз социально-экономической безопасности города и преодоления угроз в современных условиях. Предложены методологические подходы к диагностике экономической безопасности города. Определены направления совершенствования обеспечения экономической безопасности города.

Ключевые слова: экономическая безопасность, угроза, система диагностики экономической безопасности города, инновации.

Akhnovska I., Tofan A. Methodological aspects of economic safety in the context of unstable external environment.

The article is devoted to the research of economic safety and its influence on sustainable development of society. Essence of sustainable development and different levels of economic safety is defined in the work. The structure of threats to regional economic security has been studied. The threats to the city's interests are determined. Authors prove the influence of definite factors of economic safety on each of its levels, taking into account principles of sustainable development of society. Forming of the system of indexes of economic security has been offered. Subsequent development got the system of indexes, which characterizes the condition of economic safety. Some theoretical and methodological aspects of diagnosing threats to social and economic security of the city and overcoming these threats in contemporary condition are considered. The proposals are made to improve the diagnostic of the economic security of the city. The directions are defined for improving the provision for the economic security of the city.

Keywords: economic safety, threat, system of the diagnostic of economic safety of the city, innovation.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та прискорення темпів науково-технічного прогресу взаємодію погроз економічній безпеці національного, регіонального і муніципального розвитку виражено у збільшенні вірогідності погроз з верхнього (національного) до нижнього (муніципального) рівня й поширення спектру їх негативної дії. У свою чергу, економічна безпека муніципальних утворень є базисом національної безпеки. У зв'язку з цим особливе значення набуває рішення проблем забезпечення економічної безпеки локальних територіальних утворень. Дослідження свідчать, що теоретико-методологічні підходи та методики оцінки економічної безпеки на муніципальному рівні знаходяться тільки на стадії розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічної безпеки відображені у роботах Б. Адамова, Л. Абалкіна, С. Глаз'єва, Б. Губіна, В. Кузьменко, М. Корнілова, С. Іванова, І. Мішиної, А. Гранберга, О. Романової, А. Урсул, В. Левашова та інших вчених.

Виділення невирішеної проблеми. Питання забезпечення економічної безпеки на муніципальному рівні почали обговорюватися у науковій літературі нещодавно і багато проблем потребують методологічного й методичного осмислення. Наукова актуальність проблеми, її практична значущість, а також недостатня теоретична розробка обумовили формулювання мети дослідження.

Метою статті є розробка рекомендацій з удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки міста.

Результати дослідження. Термін «економічна безпека» з'явився набагато пізніше за терміни «небезпека» і «безпека». Походження його відноситься до 40-50 років ХХ століття, коли посилилася конкурентна боротьба в провідних індустріальних країнах і між військово-політичними блоками. У той час поняття «Економічна безпека» означало захист "ноу-хау", інтелектуальної власності, науково-технічної інформації і інших секретів організацій в основному від промислового шпигунства. Паралельно з розвитком цивілізації відбувається зміна в уявленнях про зміст терміну «економічна безпека». Термін «Економічна безпека держави» (або екосестейт) був невідомий до 1993 р. У «Великому економічному словнику» під редакцією А. Борисова «економічна безпека» трактується як «створювані державою умови, що гарантують недопущення нанесення господарству країни непоправного збитку від внутрішніх і зовнішніх економічних погроз» [1]. Набагато пізніше з'являються визначення терміну «економічна безпека регіону». Що ж стосується проблем економічної безпеки на муніципальному рівні, цей напрям є достатньо новим. У роботі В. Соколова акцент зроблено на економічну безпеку старопромислового міста: виявлено специфічні загрози старопромислового міста, розроблено методику діагностики економічної безпеки старопромислового міста на основі оцінки основних сфер життєдіяльності населення, запропоновано методику організації